

DÜNYA BİLGİSİ

İmam-ı GAZALÎ
Terc.: Mürsel SIRADAĞ

U kitabın üçüncü kısmı olan dünyayı tanımak meselesine gelince:

Ey hakikat yolcusu bil ki dünya ve ahiret ilmi, ölümden önce insan için gerekli iki önemli ilimdir.

Zira dünya ve ahiret ölüme en yakın iki ilim dalıdır. Şöyle ki:

Dünya, ölümden önce insana en yakın, ahiret ise öldükten sonra insana en yakın olan iki ilâhî hakikattir.

Dünya, Allah yolcularının uğradığı güzergâhlardan bir konak yeridir.

Dünya, karalar içinde hakikat yolcularının Allah Teâlâ'ya gitmek için uğrayıp azıklarını satın aldıkları (1) bir çarşı gibidir.

İnsan başlangıçta noksan ve aciz olarak yaratılmıştır. Fakat Adem oğlunun hususî istidâdı vardır. Bu istidât ve kaabiliyet sayesinde kurtuluş yollarını bulur. İlâhî hasretin ne olduğunu ve Allah Teâlâ'ya nasıl ulaşılacağını öğrenir. Ayrıca ahirette Allah Teâlâ'yı müşâhede etmenin çare ve yollarını öğrenir. İnsanoğlu kendisine verilen kudret sayesinde Allah Teâlâ'yı görme nimetine mazhar olur. İnsan oğlunun bu liyakatı, sonsuz saadettinin bir Firdevs köşkünü kazanmak için yaratılmıştır.

İnsan için bu âlemde Allah'ü Teâlâ'yı görmek mümkün değildir. Tâki ahiret de gözlerini açsın.

Ahiret de Allah Teâlâ'yı temâşâ ise, bu âlemde Allah bilgisini kazanmakla mümkün olabilir. Allah bilgisi ise mahlûkattaki acâib hikmetleri ve ilâhî ince sanatları öğrenmedikçe elde edilemez.

Varlıkların acâib durumları ise ancak beş duyu ile anlaşılır. Beş duyu da tetkik ve tahkik gücünü ancak su ve toprakta bulur. Su ve toprak olmazsa beş duyu hiç bir şey yapamaz. Şu halde su ve toprak insan için, kaçınılmaz bir azıktır.

Şu halde insan iki şeye muhakkak muhtaçtır: Birincisi kalbin muhafaza ettiği şey ki bunda kalbin gıdası vardır.

İkincisi cesedin muhafaza ettiği şeydir ki, onda da cesedin gıdası ve hayatı vardır. Ki cesed bu gıda sayesinde helâk olmaktan kurtulur.

Kalbin gıdası: Allah bilgisi ve Allah sevgisidir. İnsanın helâkı ise; Allah'dan başka şeylerin sevgisinde boğulmasıdır.

Cesed, kalbe göre; Kâbe yollarında yolculuk meşakkatını azaltmak için hacıların bindiği deve gibidir. Hacılar deveye Kâbe'ye varmak için binerler. Deve ise yolculuk güçlüklerini binicisinden azaltmaya yarar. Hacıların imkânları ve ihtiyaçları nisbetinde develerini korumaları gerekir. Kafile içindeki bir hacı herhangi bir şey ile çok meşgul olur ve bu esnada kabile yola çıkarsa o lüzumsuz yere meşgul olan hacı geri kalır ve belki de günlerce o kafileye yetişemez.

Hacıya lüzum olan şey deveyi lüzumu kadar korumaktır. Aşırı süslemeye beslemeye ihtiyaç yoktur. İşte insan da aynen böyledir.

İnsan cesedinin korunması süsü, püsü ve beslenmesiyle aşırı meşgul olur, kalbinin korunmasını terkederse ebedî saadetten mahrum kalır.

İNSANIN ZARURÎ İHTİYAÇLARI

Bu âlemde insan vücudu üç şeye şiddetle muhtaçtır.

- 1 — Yiyecek ve içecek; gıda maddeleri...
- 2 — Vücudunu örtecek, üzerine giyinecek elbise.
- 3 — Kendisini soğuk ve sıcaktan koruyacak bir ev.

Bu üç ihtiyaç bir nizam dahilinde ölçülü ve dengeli olarak kullanılmazsa, insanın mahvına, helâkine sebep olur. Şöyle ki:

İnsan ihtiyacından çok yerse, bu onun rahat-sızlanmasına ölümüne, helâkine sebep olur (2). Ayrıca bu halinden ahiretde de mesul olur.

Elbiseyi ihtiyacından fazla giyerse bu ona hammallık eziyeti verir. İnsan fazla elbise içinde ızdırıp çeker.

Ev ihtiyacını, lüzumundan çok, hırs ve tamahdan dolayı çok tedarik etmeye kalkarsa bu hal o kimsenin kalbinin gıdasına aykırı olur. Gıda alamayan kalb ise ölü...

Kalbin gıdası, Allah bilgisi ve Allah sevgisiyledir. Bu iki esas gıda insanda ne kadar çok olursa, insanın şeref ve fazileti Allah (C.C.) yanında o kadar yüksek olur.

Cenab-ı Hak insana şehveti (arzu, istek, iç duygu) bir lütüf olarak ihsan edip vermiştir. İnsan bu sayede kalbinin merkebi mesabesinde olan cesedinin helâkını önler. Onun muhtaç olduğu yemeği, elbise ve meskeni temin eder.

Şehvet, yani yukarıda geçen arzuları tatmin duygusu insanda bir ölçü dahilinde yaratılmamıştır. Cenab-ı Hak onun irade ve ihtiyarını insana bırakmıştır. Aşırı gitmesini önlemek için de aklı yaratmıştır. Allah'ü Teâlâ bununla da kalmayarak şehvetin sınırlarını çizmek ve zararlısı ile faydalısını tayin etmek, insanlara öğretmek için elçisi Hz. Muhammed (S.A.V.) in lisânı ile İslâm şeriatını inzal buyurmuştur.

Şehvet, yeme, içme, yatma... duyguları) insana akıldan önce yerleştirilmiştir. Zira buna, sabi olan bir çocuğun ihtiyacı vardır. İnsan, kendisine akıl verildikten sonra Allah'ü Teâlâ'nın emirleriyle mükellef olur. Şu hale göre ise: şehvet akıldan ve dîni mükellefiyetten önce vücuda yerleşmiş olduğundan, insanı tesiri altında bırakmış demektir. Bu itibarla şehvet akla, dolayısı ile şeriatın uygulanmasına, dînin yaşanmasına (3) karşı çıkmaktadır.

Böyle bir durumda aklın vazifesi; vücudun yiyecek, içecek, giyecek, oturacak yer... ihtiyaçları ile meşgul olurken, kalbin gıdasının unutulmasının lazım geldiğini hatırlatmak, fani ihtiyaçlarla aşırı meşgul olmanın doğru olmadığını ikaz etmektir. Zira kalbin gıdası olan güzel amel ve iyi huylar Ahirette insanın azığıdır. Aksi takdirde kıyamet günü inşana nazıksız kalmak felâket ve bedbahtlığına uğrar...

İnsan yeme, içme, giyme ve mesken ihtiyaçlarını hissedince bu şeylerin meydana gelmesini sağlayacak ziraat, dokumacılık, orman işleri gibi (birbirine zincirleme bağlı) hayali ihtiyaçları hissedecek ve bunlar için de çalışacaktır.

Keza yine bunların işlenmesini sağlayacak ikinci derecede zaruri olan muhtelif dokuma dalları (4) nı da meydana getirecektir, ki bu sayede vücuda giyilecek şeyler tamamlansın... Böylece başka yepyeni bir sanat kolu daha ortaya çıkmış oluyor. Demircilik ve marangozluk gibi (5).

Bütün bu san'at kollarının herbiri başka sanatçılara muhtaç olur. Zira bir sanatkar her ihtiyacı yalnız başına tedarik edemez.

İşte bütün bunlardan dolayıdır ki sanatkarlar bir noktada birbirlerine şiddetle muhtaçtırlar. Meselâ, terzi: bir elbiseyi dikebilmek için kumaşı dokuyana, onu dikecek ip için, ipi bükene, oturup bir yerde rahatça çalışabilmesini temin için inşaatçıya... bütün bunlar ücretle bile olsa birbirlerine muhtaçtırlar.

Netice olarak bütün bunlardan insanlar arasında niza ve geçimsizliklere sebep olan beşeri muameleler meydana çıkmaktadır... Binaenaleyh insan-oğlu bu yüzden de üç ayrı san'ata muhtaçtır.

1 — Nakliyecilik,

2 — Hakimlik,

3 — Hukuk.

Bu üç şey sayesinde insanlar arasında kanun ve nizamı temin etmek mümkün olur.

Bu yazdığımız birbirlerine bağlı hayatı ihtiyaçlar ve olaylar neticesinde anlaşılıyor ki dünya meşgalesi çok...

İnsan bu meşgalelere kalbi ve vücudu ile tutulur. Zira yaşaması için bunlara —az, çok— tutulması normaldir.

Lâkin kalbin dünyevi işler ile aşırı meşgul olması ve onu sevmesi; cesedin fâni meşgûliyeti ve fâniyi sevmesi kalbde, helâk sebebi olan aşağıdaki kötü huyların meydana gelmesine sebep olur. Bu kötü huylar:

Hırs, tamah, cimrilik, hased, düşmanlık, dedikoduculuk, dargınlık, kırgınlık v.s.

Kalbde bu kötü huyların meydana gelmesinin sebebi; yukarıda açıklanan hayatı sebeplerden dolayı nefislerini kalbe bağlamamaları, aksine kalblerini nefislerine tâbi kılmalarıdır. Bunun neticesi olarak da aslı ihtiyaç olan yeme, içme, giyme ve mesken ihtiyaçlarının gayesi cesedin varlığını temin, cesed ise kalb için yaratılmış olduğu hakikatı unutulmuştur. Halbuki kalb, Allah bilgisini elde etmek ve sadece O'na ibadet etmek için yaratılmıştı (6).

Bu yüzdendir ki insanlar, Kâbe'ye giden hacı adayının Kâbe'yi ve bineğini unutmaması gibi, kendi hakiki varlıklarını (kalblerini) ve Allah Teâlâ'yı unuttular... Ne kadar yazık!..

İnsanlar ömürleri boyunca, ebedî saadetin ilâhi güzelliklerini terkedip fâni âlemin aldâtıcı lezzetleriyle meşgul olmaktadır... ve onu devamlı elde etmeye çalışmaktadırlar... ne acı!

Resûlullah Efendimiz aşağıdaki mübarek sözleriyle bu acı gerçeğe işaret buyurmuştur:

— Ey ümmetim! Dünyaya lüzûmlardan çok rağbet etmeyiniz. Zira dünya Harût ile Mârût'un sihirlerinden daha sihirli ve aldâtıcıdır (7).

AHİRET BİLGİSİ

Ey ebediyet yolcusu bilki, ahiret bilgisi, ölümün ne olduğunu öğrenmeden mümkün olmaz, ölüm bilgisi de ancak hayat ilmini öğrendikten sonra elde edilebilir. Biz yukarıda insanın cesed ve kalbden meydana gelen bir mahlûk olduğunu yazdık...

Bil ki, cesed; ruh ve kalbdan ibarettir. Kalp; et, sinir, damar, kan, deri ve ilik gibi maddelerden meydana gelmiştir.

Ruh; fıstık şeklinde, göğsün sol tarafına yerleştirilmiş et, parçasından ibaret olan kalbin içinde devamlı kaynayan bir buhar gibidir.

Kan; kendisinden ruh yükselen bir damar mîsalidir.

Kalbin iç kısmı, dört ayrı cismin bulunduğu veya dört ayrı cismin bağlı olduğu yerdir.

Bu maddelerden dört, tabii şey meydana gelir. Hararet, rutûbet, yumuşaklık ve soğukluk ki, bu dört şeyde: hava, toprak, su ve ateşten meydana gelmektedirler.

İnsandaki bu şeyleri saymadan gaye tıp ilmine

işaret etmektedir. Zira gaye tıp ilmi değil, sayılan dört şeyin vücutta varlığı ve ölçülü, ahenkli olarak devam edişini izah eder.

B udört şeyden ruh ve cesed rahatlık bulur. Ayrıca bu dört şey damarların hareketi ile ruhu dimağa, ve diğer uzuvlara gönderir. Ruh kuvvetli his ve hareketi sayesinde bir odanın ortasında duran kandilin ışık hüzmeleri vasıtasıyla o odanın her köşesini aydınlattığı gibi cesedin her tarafına dağılır.

İşte ruh tıpkı bir lâmba gibi kuvvet, his ve hareket halinde vücudun her köşesinde varlığını gösterir. Eğer cesedin uzuvlarından birinde bir tıkanıklık olursa, ruhun o kısma geçmesine mani olur. Ve vücudun o uzvu derhal hareket his ve kuvvetten kesilir (8). Ruhun şu anlatılan özelliği tıpkı bir kandilin ışığına benzemektedir. Zira bir lambanın bir tarafına katı ve ışık geçirmeyen bir cisim koyduğumuzda o tarafın karanlık olacağı aşikârdır.

Kalbin bu anlattığımız temsildeki yeri ise, lâmbaya nisbetle fitil mesâbesindedir. Alman gıdalarda yağ yerindedir. Lamba yağsız kalınca muhakkak söner.

İşte tıpkı bunun gibi;

İnsan uzun müddet gıdadan mahrum kalınca ölür.

Keza yine yukarıdaki misal gibi:

Lambanın yağı lüzumundan çok ve karışık olursa bozulur. Vücut da lüzumundan fazla gıda alınca hastalanır.

Keza yine:

Lambaya vurulunca söner. Halbuki fitil ve yağ durmaktadır. İşte insan da aynen böyledir. İnsan şiddetli bir darbe yediğinde ölür. Halbuki ruhun aradığı vaşat mutedil bir tarzda olsaydı, ruh lâtif manaları ve Allah Teâlâ'nın izni ile melekûti olan davetleri, kuvvet, his ve hareket halinde kabul ve muhafaza ederdi (9).

Cenab-ı Hakk ruhun emrine, vücudun herbir vazifesini yapacak ayrı ayrı melek tahsis ve hizmetli kılmıştır. Meselâ görme, işitme, konuşma... işleri için ayrı ayrı melek halketmiştir.

Ruh bu ilâhî vazifeleri kabul eder ve kendisini vazifelendirir, ilgili mana ve melekleri vücudun ilgili yerlerine yerleştirir.

Eğer bu ilâhî melekler ruhun mizacına uygun olmaz, hareket, soğuk evya ruhun kabul edemeyeceği başka bir sebep zuhur ederse ruh bu melekûti manaları yani ilâhî emirleri kabul etmez. O zaman cesedden his ve hareket kalkar. Vücut hareketsiz olur. O zaman derler ki «falanca ve filân ölmüş!» Bu anlatılanlar hayvanî bir ölümün izahıdır. Zira ruhun aradığı itidal, ortam olmaması yüzünden ruh vücuttan ayrılmıştır. Bu ruha hayvanî veya cismanî ruh denir. Allah Taâlâ'nın Kur'an-ı Kerim'de:

— Habibim sana ruhtan soruyorlar (10).

diye beyan buyurduğu ruha gelince ondan hiçbir haber yoktur. Zira o ruhi bir cisim, veya cisimde bir hal de değildir. Cesedin ölümü ile de o ruhun hakikatına erişilmez. Belki de o ruh, cismânî cesedin ölümü ile dünyada ve ahirette halinden değişmeyen

bir «ŞEY» dir. Bu ruha, «Ruhânî Ruh» adı verilir. Kâinatın nizamını göklerin ve arzın, dağların, nehirlerin, güneşin ve ay'ın, yıldızların ve daha başka varlıkların düzenli bir şekilde hareketini temin eden MÜEKKEL MELEK'ler, hep Ruhânî ruhlardandır.

Bu müekkel melekler Ruhânî Ruh'lardan istifade ederler. Allah Teâlâ müekkel meleklerinin ruhânî ruhlardan gördükleri istifadeyi onlarda kullanacakları tarzda bırakır. Onlar da aldıkları yardımla vazifelerini ifâ ederler. Müekkel Melekleri cihanın her zerresinde mevcut olup vazifelidirler.

Peygamberler ve Allah dostları da adı geçen Rabbanî —ruhânî— Ruh'tan istifade ederler. Kâfirlerin kalpleri bu ruhtan istifade edemezler (11). Zira kalpleri öyle yüce bir ruhtan istifadeye elverişli değildir.

Müümîyetle müminleri, inanmış olduklarından, enbiya ve evliya vasıtaları ile bu Ruhânî Ruh'tan istifade ederler. Her müminin istifadesi de, imanındaki samimiyet ve yakini kadardır. (İmanda yakın demek: kati olarak, görüyormuş gibi inanma demektir).

Ey ahiret yolcusu! bil ki, şu anlatılanlar yakinen inanan, bizzat müşahede eden bir şahidin itiraflarıdır. Verdiği haberlerdir. Sen, çoğu zaman esasına dayanan kitaplardaki yalanlara aldırma! Zira zan, haktan bir şeye muhtaç olmayınca olmaz (12).

Bütün bu izahlardan sonra Cismânî ruhu izah etmeye gelince o, yukarıda geçtiği üzere birkaç maddeden meydana gelmiş bir kalıp ve bir aletten ibarettir. Öyle ki Allah Teâlâ'ya doğru ulaşmak için yola çıkan, merkebi, Allah sevgisi ve Allah bilgisi olan hususî bir alettir. O kalb eğer emro-lundukları ile amel ederse ne güzel!.. Cesed ölür, O Allah'ına yükselir. Ve ebedî saadete erer. Böylece Allah Teâlâ'nın velîsî sevgilisi, mübarek bir dostu olur. Dünya meşakkatlarından kurtulur.

Resûlullah Efendimiz —Allah'ın selâmı üzerine olsun— bu hususa:

— Ölüm müminin bayramıdır (13).

hadis-i Şerifleriyle işaret buyurmuştur.

Fakat, kalbde Allah bilgisi ve Allah sevgisi doğmadan cesed ölürse, işte o zaman cesed ve ruh ebedî felâkete uğramış demektir. Artık o ruh ve cesed için sonsuz bir hasret... Şiddetli azaplar içinde ızdıraplardan başka bir şey yoktur.

Bu acı hasret ve ızdırabın başlangıcı kabir azabıdır. Daha sonra da mahşer günü cismanî ruhun hesabı ve azabıdır...

Cesed, Ulu Rabbimiz Allah Teâlâ'nın Resûlullah Efendimiz'in lisanı ile (İslâm Şeriatı ile) izah buyurduğu üzere; iyi amel ve güzel ahlâkı ile cenneti kötü amelleri ile de cehennemîister... talep eder (14).

Cennet: Gözlerin görmediği, gönüllerin hayal edemediği çeşitli meyva ve gıda ağaçları, meyvaları, gözleri kamaştırarak kadar altın ve gümüşten süslü saraylar..., incilerle süslenmiş itaatkâr ve pek sevimli hüriler..., herkesin yaşına göre hanımlar..., tadı bozulmayan süt nehirleri, içenlere üstün bir lezzet ve ferahlık veren şaraplar, bozulmamış sular, nimetlerin bol olduğu yerdir... Cennet, evet Cennet, içindekilere daimî bir saadet bahşeden bir yer...

Cehenneme gelince, korkunç yılanlar, çıyanlar, akrepler, kaynar irin suları, ağu ağaçları, (zakkûm), insana korku ve dehşet veren kaba Cehennem beğileri (15) olan bir ızdıraplar ülkesidir.

Bu anlatılanlar cesedle ilgilidir.

Kalb için ise başka bir cennet ve başkaca bir azap vardır.

Onun cenneti, yukarıda işaret edildiği üzere hiç bir mahlûkun göremediği ve hayal bile edemeyeceği ilâhî nimetler, Rabbâni lezzetlerdir.

Kalbin Cehennemi ise, Allah Teâlâ'nın Hümze süresinde beyân buyurduğu üzere tutuşturulmuş bir layacaktır (16).

Kalbleri ürperten bu azap üç şekilde olmaktadır.

Bu âlemde şehveti terketme ateşidir. Zira kim bu dünyaad bir şey severse o, onun elindedir ve kalbi de o şeye bağlıdır. Sevdiği şey eline gezmezse gönü ateştedir.

Kim dünyayı ve lezzetlerini aşırı severse, o kimseye dünyada kaldığı müddetçe sevdiği şeyler cenneti olur.

Peygamberimiz Efendimiz buna işaretle bir hadislerinde buyurur:

— Dünya müminin hasiphanesi, kâfirin cennetidir (17).

Dünyaya lüzumundan fazla meyleden, ona tamah ederek bağlanan kimsenin ise ahirette gerçek sevgililerden mahrum kalacağı tabiidir. Böyle bir kimsenin ise ahirette gerçek sevgililerden mahrum kalacağı tabiidir. Böyle bir kimsenin hali aşağıdaki kıssaya benzer:

Bir hükümdar dünyanın geniş bir arazisine sahiptir. Yurdunu çeşitli tabii ve sunî güzelliklerle süsler, topraklarını imar eder, tebaasına güzel muamele eder. Süslü-püslü yüksek ve muhteşem saraylar, kâşâneler yaptırır. Fakat memleket ve milletine yaptığı bunca hizmet ve çalışmalarından hiç bir istifade etmeden, gün görmeden, eserlerinin nime-tini göreceği bir sırada civar düşmanlarından biri ona harp açar... Yenilir, milleti ile beraber esir olur. Zafer kazanan o komşu hükümdar, o padişahın yurdunu, baştan başa yağma ve talân eder.. Padişahın çok sevdiklerini gözleri önünde köpeklere parçalatır. Gene o padişahın ve hanımlarının gözü önünde bahçelerini, mücevherlerini, hazinelerini, eşyasını her şeyini gözleri önünde düşmanlarına dağıtır...

Hiç şüphe yok ki, esir padişah ülkesinden aile efradından, servet ve sâmanın böyle hor ve hakir olarak ayrılmasından dolayı ölümü temenni eder ve kendi kendine «keşki ölseydim de gözlerim şu halimi görmeseydi!..» der de uğradığı elem ve ızdırapları «Sevdiklerinden ayrılma» dan dolayı hasıl olan ateşli azabı çaresiz çeker..

Böyle bir kimsenin şu halinde, sevdiklerinden ayrılmadan dolayı kalbindeki elem ve ızdırap o şeylere olan sevgisinden daha çoktur. Öyle ki bu kimseyi ayrıca halkına karşı haya, mahcubiyet ateşleri de yakmaktadır.

Ey okuyucu!

Bu dünyada kötülükleri kendisine binek yapan

kimsenin ahirette uğrayacağı azabı işte sana böylece misaller ve hikâyelerle anlatmaya çalışıyorum.

Ve yine, bu âlemde kötü huyları kendine yâr edinen cimri bir adamın mahşeh günkü mahcubiyet ve felâketi şuna benzer:

Büyük bir hükümdar hasıs ve cimri bir şahıs kendisine vezir yapar, ona her an dilediği gibi yanına girip çıkma izni verir, devletinin bütün sırlarını ona açar, devletin hazinelerini bu hasıs vezirine teslim eder ve ona güvenir. Ayrıca bütün devlet işlerinde ona itimat eder...

Fakat bu cimri vezir, kendisine emânet edilen vazifelerde gizlice hükümdara ihanet eder, hazineyi fahiş bir sûrette isrâfa sokar. Devletin işlerini kötüleştirir. Kendisine yapılan emanete ihanet eder...

Halbuki bu hasıs vezir, kendini, hükümdarın verdiği vazifeleri hakkıyla yaptığı ve emanetleri koruduğu zannını etrafa vermeye çalışmaktadır.

İşler böyle devam ederken, günlerden bir gün hükümdar devlet erzak ambarının duvarında bir delik açıldığını görür. O esnada bu hasıs vezir kendisine verilen vazifeleri bozmaya ve düzenini dağıtmaya çalışmaktadır. Bu kötü niyetli vezir Padişahın her gün kendisini böylece gördüğünü, hoş karşıladığına kanaat getirir ve buna böylece inanır...

Büyük hükümdar ise vezirinin hata ve ihanetini görmemezlikten gelir ve cezasını tehir eder ki, bu hasıs adamın cezası çoğalsın da ona büyük bir ceza verilsin.. Nitekim öyle olur. Nefsine düşkün vezir lâyık olduğu büyük cezaya çarptırılır.

Ey ebediyet yolcusu!

Şimdi o vezirin mahcubiyetini, uğradığı cezayı bir düşün!. kendine gel!..

İşte Allah Teâlâ'nın yasaklarını dinlemeyen emirlerini çiğneyen gururlanan, kişinin hali böyledir.

— Cenab-ı Hakk'ın verdiği mühlet.. ölüme kadar tevbe ve istiğfar nimetleri olduğu halde bunları ihmal ederek tâ ölüm anına kadar O'nun emirlerine isyan eden kişinin hali de böyledir.

Allah Teâlâ zâtına isyan eden kullarının cezalarını vermekte acele etmiyor ki onların cezaları çoğalsın!..

Bir başka misal:

Bir adam düşün, bir duvarın veya herhangi bir manianın arkasından, duvarın diğer tarafındaki eve büyük ve küçük taşlar atıyor... Başka bir adam ona:

— Buradan o eve taş atma, zira orada senin çocukların oturmaktadır, ayrıca orada senin atların, develerin ve daha başka da kıymetli eşyan vardır... Eğer sen şu taşları bu duvarın arkasından oraya atarsan çocuklarına, malları vurursun.. Onları yaralarsın..» der.

Fakat o taşları atan şahıs kendisine öğüt veren bu adamı dinlemez, taşları atar.

Bu adam sonra evine döner, bir de ne görsün ki attığı taşların bir kısmı ciğerpâre çocuklarının başlarına isabet etmiş bu yüzden bir kısmı ölmüş bir kısmı kör olmuş... Taşların bir kaçı atının ayaklarına isabet etmiş ve onu kırmış bir kısım taşlar devesinin gözlerine rastgelmiş.. devenin gözleri kör

olmuş ve daha başka zararlar...

Ey okuyucu!

Şimdi sen bu nasihatı dinlemeyen adamın yaptığı işten dolayı başına gelenleri düşün! Bu yüzden kalbinde meydana gelen derünl elem ve ızdırabı takdir et!

İşte bir Müslümana hased eden bir başkasına sögen, küfreden, başka bir mümini döven ona ezâ ve cefa edenin hali de böyledir. Yaptığı şeylerin zararı kendisindedir. Halbuki bu çirkin işleri yapan kimse, yaptıklarının zararını, yapılan insanlara ol-makta sanmaktadır. Heyhât!. ne acı!.

Âlimler, hasedçiler hakkında şöyle demişlerdir:

Ey insan: din kardeşine hased etme, zira ha-sedin sadece senin amellerini yok etmeye yarar.

Resûlüllah Efendimiz bir hadislerinde buyur-muşlardır ki:

— Hased ateşin odunu yakıp tükettiği gibi gü-zel amalleri yer tüketir (18).

Ey kardeş hiç kimseye sövme, kötü söz söyle-me, hiç kimseye haksız yere zulmetme, incitme, zira Allah Teâlâ bu yaptıklarından seni sorguya çekecek ve yaptıklarından cezaya çarptıracaktır.

Aleyhisselâti Vesselâm Efendimiz buyurmuş-lardır:

— Kim bir müslümana haksız yere bir fena söz söylerse bana eziyet etmiş olur (19).

Halbuki hased eden, can yakan.. kimse bütün bu sözlere kulak vermiyor, âlimlerin nasihatını din-lemiyor, Peygambere itaat etmiyor da hasedle meş-gul oluyor; o kimseye kıyamet günü ceza hak olur. Görür ki, Müslümanlara olan hasedi, eza ve cefası; ciğerpâre yavrularından ve ibadetadaki şeylerden da-ha kıymetli ve aziz olan ibadetlerini yok etmiştir.

Peygamberimiz buyurur:

— Dünya kıyamet günü, çirkin suratlı dişleri meydana çıkmış ihtiyar bir kadın sûretinde temsil olunarak azap sebebi olur da ona her bakan kimse onun çirkinlik ve çirkeflüğünden Allah Teâlâ'ya sığ-ır. Bu âlemden dünyaya lüzumundan çok meyil eden-lere o gün denilir: «— İşte bu sizin uğrunda vurduğunuz, hased ettiğiniz dünyadır... O zaman dünyayı aşırı sevenler mahcup olurlar. Öyle ki, bu mahcu-biyetlerinden koşarak cehenneme gitmeyi temenni ederler.» (20).

Kim bu dünyada Müslüman kardeşini gıybet ederse, o kimse ölü kardeşinin etini yiyor demektir. Bunun böyle olduğunu o kimse ahirette bile-cektir (21). Bak o kimsenin kalbi, kıyamet günü mahcubiyet, haya ve çirkin hareketlerinden doğan bir ateşte nasıl yanyor!. Takdir et!..

Bir başka misal:

Bir hükümdar oğlunu, başka bir padişahın kız-larından biri ile nikâhlaşsa sonra düğününü yapsa, zıfaz hazırlıkları tamamlansa, gelin zıfaz odasına gelmiş, artık gerdeğe girileceği bir gecede damat, bir ihtiyacını görmek için sarhoş olduğu halde kır-lara çıksa... da sarhoşluğu sebebi ile gelin olan evi çok aramasına rağmen bulamasa... Sonra o mu-hitten evini aramak için başka bir muhite gitse, yabancı ışık yanan bir eve kendi hanesi diye girse, orada yerlere oturan bir insan topluluğu görse ve

bundan korkarak yüksek sesle o insanları çağırırsa... Fakat onlardan hiçbir cevap alamasa... Onların uy-u-duğunu zanneder. Bu esnada onlardan birinin üzerin-de bir örtü bulur ve kendi kendine:

— İşte bu benim ailemdir, bana gelen gelin-dir... diye söylenir. Sonra örtüyü kaldırır, güzel bir koku hisseder ve yine kendi kendine:

— Şüphesiz bu benim ailemdir der...

Sonra hükümdarın oğlu olan bu damat parmak-larını o kimseni yüzüne sürer. Dilini o kimsenin ağzına kor ve yüzüne bir serinlik ve yumuşaklık gelir. Zannederki gelin yüzüne gül suyu dökmüştür. Sabah olunca sarhoş damat ayılır... Aklı başına gel-ir ve etrafına bakınır ki ne görsün, o ışıklı yer, yer altında bir oda, koridor.. ve burası bir Mecûsi Me-zarlığı!.. ve işte bu damadın gelin zannettiği cesed de, bu gün ölen çirkin suratlı bir mecûsi kadınıdır.

Damadın hissettiği koku ise Hanut kokusudur ki ölülerin yüzüne, başına serperler. Hissettiği yaş-lık ise ölünün yüzüne ve saçlarına ve diğer uzuv-larına bulaşmış pisliktir. Ölünün ağzında ve boy-nunda bulduğu (zevk, rahatlık..) ise şiddetli bir şehvet eseridir.

Böyle bir halde kendini bulan damat az kalsın utancından insanların kendini şu halde görecekləri korkusundan ölecektir. Derken babası hükümdar, kumandanları, hizmetçileri, hakimleri, ordusu vesair erkânı ile atlı olarak oğlunu aramaya çıkmış ve o haliyle oğlunu bulmuştur...

Ey okuyucu, şimdi sen bu damadın o esnadaki babasından hayasını, kendini öyle çirkin vaziyette bulan bunca erkânı devletin yanındaki mahcubi-yetini; ve kalbi azabını düşün... takdir et, o dama-dın azabını...

İşte dünya hayatını din hayatına tercih edenler-in kıyamet günü Allah Teâlâ'nın, Peygamberlerin, Şehidlerin, Sıddiklerin, dostlarının, düşmanlarının ya-nındaki vaziyeti: Tıpkı yukarıda anlatılan sarhoş damat gibi olacaktır... Hem de günah pisliklerine bulaşmış, ateş bukağılarına şeytanlarla beraber bağ-lı olduğu halde!. Dahası var.. Dünyayı ahiret sev-gisinin üzerinde, aşırı sevmelerinden dolayı yüzleri kara boyunları eğri olduğu halde...

Şimdi ey okuyucu sen bu haldeki insanın halini tasavvur ve takdir et.. Ayrıca Allah Teâlâ'yı gör-me nimetinden mahrum olma bedbahtlığını da dü-şün..

Ey ebediyet yolcusu; işte ben sana bu ilâhî azapları bir takım hikâyecikler halinde anlatmaya, tarif etmeye çalışıyorum. Sen hissene almaya bak!

İşte bir misal daha:

Çok sayıda bir misafir, yolcu topluluğu gece ka-ranlığında giderlerken, yolların ıkaybederler. Niha-yet derin, korkunç büyük küçük çakıl taşlarının ve rengârenk acıba varlıkların olduğu bir vadiye ulaşırlar. İçlerinden bir kaçı:

— Biz doğru sözlü kimselerden işitmiştik ki bu taşlar ve çakıllarda büyük ve sihirli faydalar var-dır. Gücünüz yettiği kadar bu taşlardan alınız.

Bu söz üzerine topluluktan bir kısmı taşıyabil-dikleri kadar taş yüklenirler. Diğer bir kısmı ise bir şey almaz. Böylece yola devam ederler. Fakat

o vadiden bir şey yüklenmeyenler, yüklenenlerle alay etmeye başlarlar, onları cehalet ve ahmaklıkla itham ederler ve şöyle konuşurlar:

— Akıllı kimse taş yüklenmeden, boş; rahat rahat yürür. Ahmak ve cahil kimse de ne olduğunu bilmediği taşları yüklenip yürür...

Böylece, taş yüklenmeyenler taş yüklenenlerle alay ederek kollarına tâ sabaha kadar devam ederler. O varyi kaybederek uzaklaşırlar. Sabah olup ta güneş doğunca taşlara ve çakıllara bakarlar. Bir de ne görsünler ki, taş ve çakıl zannettikleri o şeyler altın, kırmızı yakût, inci... olmaz mı?.. Herbirinin kıymeti ise yüz bin dinar veya daha çok... İşte o zaman, o dalga geçenler o taşlardan çok çok yüklenmediklerine pişman olurlar. Hayıflanırlar... Fakat heyhat!..

İşte böyledir. Taşlardan bir şey almayanlar kalblerine hasret ve pişmanlık ateşini doldurmuşlardır. Alay edildikleri halde o taşları taşıyanlar ise zengin olmuşlar, nefislerinin arzu ettiği şeyleri alırlar, paraları bol olduğundan dünyadan diledikleri gibi istifade ederler. Diğerleri ise açık ve çıplak ve fakir kalmışlardır. İnsanlar arasında sıkıntılı ve dar bir imkânla yaşarlar...

İşte böyledir.. Cenab-ı Peygamber (S.A.V.) in talimi ve sünneti vehile yapılan ibadetler cevher-yahut ve inci misalidir. Dünyaya aşırı bağlılık ve tamah ise karanlık gecedir. Ölüm ise güneşin doğmasını temsil eder.

Müminler o kimselerdir ki bu dünyada cevherleri almışlar, meşakkatlere tahammül etmişlerdir.

Münafıklar ve kâfirler ise; taşı yüklenmeyenler ve hatta (o mücevher) taşı yükleyenlerle alay edenlerdir. Onlar kıyamet günü müminlere şöyle derler, (diyecekler):

— Bizi bekleyiniz ışığınızdan biz de istifade edelim. Onlara denilir: «Dönünüz arkanıza, (Dünyaya) da başka bir nur arayın!» (22).

Ve yine Cenab-ı Hak A'raf süresinin 50 nci âyetinde:

— Böylece onların kalplerindeki hasret ve mahrumiyet ateşi şiddetlenir. Büyüdükçe büyür.. de: Allah Teâlâ çeşitli saadet ve nimetlerini, dünya nimetlerine ve dünyadakilere benzemeyen (yukarıda anlatılan) ilâhî nimetlerini mü'minlere bol bol sağtığı o günde şahadet ederler. Fakat neye yarar...

Ahiretde Cennet mülkünün en küçüğü dünya saltanat ve servetinin en yükseğinden en az on kere daha güzel ve büyüktür. Ancak bu ölçü ve derece dünya ölçüsüne göre değildir. Ruhânî Ruh'un neşe ve lezzetlerine göre bu yücelik ölçü kazanır. Nitekim: «Şu inci yüz dinar gibidir», denir. Fakat bu benzetme ölçü ve hacimde değildir.

Kalblerin Cenneti Allah Teâlâ'yı gözleriyle Cennette müşahade etmek Allah Teâlâ'nın aziz sıfatlarını müşahade ve onun yüce sıfatlarını bizzat gözleriyle görmek, Kadim Kelâmını hiçbir vasıtaya muhtaç olmadan, perdesiz, kalemsiz, harfsiz sessiz konuşmaktır. Keza yine kalblerin cenneti: Onun ayetlerinden, O'na dua ve müracaattan, kulların zevk alması, neşe duymasındır. Öyle ki bu zevki

alanlar için, gözlerin görmediği, gönüllerin hayal edemediği daimi yiyecekler, devamlı gölgeler, işte bunlar Allah korkusu ile yaşayan, dinin emirlerine uyan Salih kişilerin neticede varacakları yer!.. Kâfirlerin sonu ise Cehennemdir.

CESEDİN CENNETİ veya CEHENNEMİ

Cesedin Cenneti veya Cehennemi kalbinkine nisbetle şunun gibidir:

Babası âlim, fadil yüksek makama sahib ve şerefli olan bir çocuk yetim kalmıştır. O çocuğa denir, babanın okuduğu ilimlerle sen de oku, öğren, eğer okursan babanın şeref ve yüceliğine sen de yükselirsin. Bu şeref senden gider.

Bütün bu ikazlara rağmen o çocuk ilim tahsiline koşmaz. Çünkü kendisine vâad edilen şeyin değerini, aksi takdirde uğrayacağı durumun derecesini tayin edememektedir. Çocuk bu halinden mazurdur. Zira makamı ve mertebenin tadını idrakten acizdir. Eğer âlimler, arifler, makam ve mertebenin faydalarını zevkini o çocuğun yanında inceden inceye anlatmaya kalksalar, bu hal innin (23) olan bir kimsede cinsi münasebetin lezzetini anlatmaya ve onun da bu zevki reddetmesine benzer.

Eğer Sabi çocuğa şöyle denirse:

Eğer okursan mükâfat vereceğiz, bal yedireceğiz, güzel elbise alacağız ve sana inci oyuncaklar alacağız... Eğer derse devam etmez terk edersen seni çok döveriz, seni hocan da dövecek.

İşte o zaman çocuk kalkar gider ve ilimle meşgul olur, tahsiline devam eder.

Eğer bal, elbise, inci gibi hediyelerin teşviki, sopa gibi acının korkusu olmasaydı o çocuk ilmin derecesini idrak edemeyecek böylece ebedî sıkıntılara uğrayacaktı.

İşte insan da böyledir:

O henüz bulûğ çağına girmediği sıralarda, ve ya İslâma yeni girdiği zamanlarda aklı kıttır. Eğer ona Şeriat Mübelliği Hz. Muhammed (S.A.V.):

— Eğer okursan sen sahil bir müminsin, Allah Teâlâ'yı gözleriyle keyfiyetten, sûretten, zaman ve zeminden (yer ve zamandan), uzaklık ve yakınlıktan münezze olarak müşahade edip göreceksin. Ve yine: Eğer Allah Teâlâ'ya küfrederseniz, Allah Teâlâ'yı görememe zevkine erememekten dolayı ahiret günü, kalbiniz elem ve ızdırap ateşleriyle yanacaktır derse; henüz aklı kısır olan kimse bu rüyet yani Allah Teâlâ'yı görme hadisesini inkâr eder ve imana gelmez, dolayısıyla de salih amel işlemez.

Eğer ona denilirse ki:

— Eğer Allah Teâlâ'ya iman eder, salih amel işlersen Cennete girer, Cehennemden kurtulursun.. işte o zaman o şahıs bu sözü anlar ve imana gelir. Zira Cennet ve Cehennem dünyada: ateş ve güzel bahçelerle izah olunmaktadır.

Ve yine Cennet ve Cehennem'in anlaşılmasının ilk ilacı da korkudur. Eğer Cennet nimeti, Cehennem azabı olmamış olsaydı, Allah Teâlâ'yı görme nimeti kullar için uzak ihtimal olurdu.

Hikâye olunur ki Harûn Resîd'in yanında Hris-

tiyan bir tabib varmış. Bu doktor, devrin âlimi ve fadîhî Ali b. Hüseyin el-Vakîdî'ye şöyle der: Sizin yanınızda tıp ilmine dair hiç bir kitap yok. Halbuki ilim ikidir: 1 — Din ilmi, 2 — Vücut yani tıp ilmi. Vakîdî tabibe şöyle der:

— Allah Teâlâ tıp ilminin yarısını Kur'an-ı Kerim'de şu âyetinde toplamıştır:

— Yiyiniz, içiniz, lâkin israf etmeyiniz (24).

Hristiyan tâbib der:

— Sizin Peygamberinizden tıba dair hiç bir şey rivayet edilmedi mi?

Vakîdî der:

— Peygamberimiz tıbbı şu sade ve veciz sözlerinde toplamıştır.

— Mide, hastalığın merkezi; temiz yağ da şifanın başıdır. Her vücûda alışık olduğu şeyleri veriniz (25).

Hristiyan tâbib dedi:

— Kitabınız ve Peygamberiniz Calinus'a hiç bir şey bırakmamış her şeyi halletmiştir (26).

(1) Din yolunda dindar yaşamak suretiyle.

(2) Nitekim zaman zaman gazete ve dergilerden:

« Çok yemek ve içmekten patlayarak öldü. Yapılan bütün müdahalelere rağmen kurtarılamadı.» gibi gülünç haberleri okumaktayız.

(3) Allah'ü Teâlâ'nın emirlerine uymayı, yasalardan sakınmayı, yalnız Allah'a kul olmayı...

(4) Pamuk atıcılığı terzilik v.s. gibi...

(5) Bu nasıl olur diye düşünmeyelim. Zira ma-lumdur ki hayatta herşey birbirine bağlıdır. Terzinin iğnesi, makinesi, makası v.s. ni kim yapacak? Demirci...

Pamuk atıcısının çubuğunu, kendine has aleti kim yapacak? Marangoz.

(6) Nitekim Cenab-ı Hak, zâriyat süresinin 56 ve 57 nci âyetlerinde meâlen :

— «Ben cinleri de, insanları da (başka bir hikmetle değil) ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. Ben onlardan bir rızık da istemiyorum. Bana (yemek) yedirmelerini de istemiyorum. (Zira rızıkı yaratan, kendilerini ve başkalarını da doyuran benim) buyurmaktadır.

(7) Hadis zayıftır. Bk: Ahâdis-Süddaife vel-mevdu'a c. 1, s. 53. Eibânî Hadisi Hakim Abdul-lah, b. Bısril (Mâzîni) r.R.A.) dan rivayet etmiştir. Feyzül Kadir c. 1, s. 39 Hadis No. 145.

Ayrıca, Hârût ve Mârût hakkında bilgi için bak: Bakare süresi âyet 102 Kur'an-ı Hakîm ve meâl-i Kerim c. 1, s. 32-33 ve Fizilâl-il Kur'an c. 1, s. 200-205.

(8) Nitekim felçli hastaların böyle olduğunu görmekteyiz.

(9) İntihar, kastan öldürmek, yolculuk ve iş kazaları neticesinde meydana gelen ölüme işaret olsa gerektir.

(10) Dip not 17'ye bak.

(11) Nitekim Cenab-ı Hak A'râf süresinin 179 ncu âyetinde meâlen:

— Yemin olsun ki biz Cin ve in'den birçoğunu Cehennem için yaratmışızdır. Onların kalbleri var-

dır, bunlarla idrak etmezler; gözleri vardır, bunlarla görmezler; kulakları vardır, bunlarla işitmezler. Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir. Hatta daha sapkınlırlar. Onlar gaflete düşenlerin ta kendileridir.» şeklinde bu tip insanları beyan buyurmuştur.

(12) İlahî hakikatları zan ile kaleme alınan ashında imanı olmadığını kendisinin Hak'a muhtağ olduğunu Gazzâlî Hazretleri anlatmak istiyor.

(13) Elimdeki kaynaklarda bu metni bulamadım.

(14) İnsan kendisine verilen cüz'i irade sayesinde kendisini cennete veya Cehenneme ulaştır-cak amél ve hareketleri seçme, dolayısı ile de yapma kudretine sahiptir. Çok karışık ve üzerinde durul-ması da yasaklanmış olan bu mevzuu da şunu bil-memiz kâfi gelir kanaatındayım: İyi-kötü müsbet-menfi... amelleri seçme meselesinde insan müstakil ve hürdür. Ancak fil haline geçmesi Allah Teâlâ'nın yaratması ile olur...

(15) Nitekim Cenab-ı Hak tahrîm süresinin 6 nci âyetinde müminlerle kötülüklerden ailece korunmalarını öğütlerken, Cehennemi «taş ve itaafsız insan yığınlarından ibaret, korkunç bir yer olduğuna işaretle,

— (O ateşin) üzerinde iri gövdeli, sert tabiatlı melekler (cehennem zebânileri) vardır, ki onlar Allah Teâlâ'nın kendilerine emrettiği şeylere aslâ isyan etmezler. Neye memur edilirlerse (onu mutlaka) yaparlar.»

şeklinde tavsif ve izah buyurmuşlardır.

(16) Bakınız Hümeze süresi âyet: 6-9, 2 nci baskı, Mısır. Ahkâmü'l-Kur'an 20. cüz, s. 185-186; Hak dini Kür'an dili: c. 8, s. 6093 6096 1 nci baskı.

(17) Müslim Mişkât'ül-Mesâbih, c. 2, s. 648, H. No. 5158.

(18) İbni Mâce ve Ebû Davûd rivayet etmişlerdir. Bak: Mu'cem ül müfehres li-elfaz'ül-Hadis'in-Nebeviyye. İslâm Araştırmaları Enstitüsü.

(19) Elimdeki kaynaklarda bu metni bulamadım.

(20) Elimdeki kaynaklarda bu metni bulamadım.

(21) Nitekim Allah'ü Teâlâ mübarek kitabımızın Hucurât süresinin 12 nci âyetinde meâlen:

— Ey iman edenler, zandan çok çok sakının. Zira bir kısım zan vardır ki günahdır. Birbirlerinizin ayıp ve kusurlarını araştırmayın. Kiminiz ki-minizi arkasından çekirtmesin. Sizden herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'dan korkunuz. Çünkü Allah'ü Teâlâ tevbeleri kabul edendir. Çok esirgeyicidir.

(22) Hadid süresi, âyet 13.

(23) Cinsel kudreti olmayan kimse.

(24) A'râf süresi, âyet 31.

(25) Bu söz sadis değildir. Mevzudur. Eski arap doktorlarından Haris b. Kildei'ye aittir. Bak:

1) el-Ahâdis Süd-Daife vel mevdu'a, cüz 3, sh. 47, Hadis No. 252 Eibânî.

2) Mevdûât, Aliyy'ül-Kârî, sh. 74, İslâm. Araş. Enst. No. 2939.

(26) Câlînus: O devrin tabipleri reisidir.